

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและยุทธศาสตร์ การสื่อสารของภาคประชาสังคมในเชียงใหม่*

Social Movements and Communication Strategies
of the Civil Society in Chiang Mai Province

สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร*

Suthida Pattanasrivichian**

บทคัดย่อ

บทความนี้ นำเสนอการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ที่มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ “เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” (We love Doi Suthep) ที่เป็นการเคลื่อนไหวล่าสุด ด้วยการใช้แนวคิด งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคม ภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อวิเคราะห์และอธิบายถึงปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยพบว่า ภาคประชาสังคมในเชียงใหม่มีแก่นนำที่เกี่ยวข้องกับองค์กรพัฒนาเอกชน ประเด็นการเคลื่อนไหวมักเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีเครือข่ายขนาดใหญ่ที่ทำงานร่วมกันมานานทั้งกลุ่มประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวล่าสุด พบว่า การใช้สื่อสังคมทำให้คนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวมาก โดยเฉพาะชนชั้นกลาง ในขณะที่ชนชั้นรากหญ้าเข้าร่วมการเคลื่อนไหวน้อย และจำนวนผู้เข้าร่วมเริ่มลดน้อยลงไปตามเวลา ในขณะที่กลุ่มชนชั้นกลางมีส่วนร่วมผ่านสื่อสังคมมากที่สุด สำหรับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา ความเชื่อและศาสนาที่ใช้ในการสื่อสารผ่านสื่อและกิจกรรม พบว่า สามารถดึงดูดใจชนชั้นกลางวัยกลางคนให้เข้าร่วมมากที่สุด ในขณะที่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมน้อย เนื่องจากวิถีชีวิตที่มีความเป็นคนเมืองเพิ่มมากขึ้น และชนชั้นกลางบางส่วนย้ายมาจากพื้นที่อื่น ทำให้กลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ทาง

บทความนี้

Received

4 ตุลาคม 2564

Revised

24 ธันวาคม 2564

Accepted

21 มกราคม 2565

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ (ดร.)

** Assistant Professor, Communication Arts Program, Faculty of Humanities and Communication Arts, Payap University (Ph.D)

วัฒนธรรมล้านนาเป็นเรื่องใกล้ตัว ด้วยเหตุนี้ การใช้สื่อสังคมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาเพื่อสื่อสารกับทุกกลุ่มไม่ส่งผลดีเสมอไป ภาคประชาสังคมอาจจะเพิ่มเติมเรื่องของข้อมูลข่าวสารด้านอื่นที่เหมาะสมกับข้อเรียกร้อง และควรให้ความสำคัญกับกลยุทธ์การสื่อสารที่มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างการมีส่วนร่วมให้ได้จำนวนมาก เพื่อนำมาสู่ความสำเร็จตามข้อเรียกร้องในที่สุด

คำสำคัญ การเคลื่อนไหวทางสังคม, กลยุทธ์การสื่อสาร, ภาคประชาสังคม, ภาคประชาชน, เชียงใหม่, ประชาสังคม, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน, เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ

Abstract

This article presents social movements of the Civil Society in Chiang Mai province in utilizing communication strategies and Lanna cultural identity. The case study for this analysis is “the We Love Doi Suthep Network”, which was the latest movement of the civic sector in the province. The concepts, research studies, and literature related to social movements of the Civil Society and non-governmental organizations were applied in order to analyze and explain the phenomenon. The study findings revealed that leaders of the civic sector are usually from non-governmental organizations. The movement issues are commonly related to environmental and cultural conservation. There have been large networks collaborating with one another for a long time, consisting of the public and private sectors, educational institutions, non-governmental organizations, and the mass media. Nevertheless, it was revealed from the latest movement that the use of social networks enabled a large number of people to participate, especially the middle class, whereas few grass-roots individuals participated, and the number of participants dwindled with time. The middle class participated mostly through social networks. Regarding the use of Lanna cultural identity, beliefs and religions via social networks and activities, it was found that they could attract the middle-aged middle class the most. However, fewer young generations, particularly students, participated due to their more urban lifestyle and some middle class individuals migrated from other areas or regions, making communication strategies based on Lanna cultural identity a distant issue. For this reason, the use of social networks and Lanna cultural identity to communicate with all groups is not always effective. It is recommended that the Civil Society add other aspects of information appropriate to particular demands. Communication strategies suitable for behavior of a target group should be emphasized in

an attempt to attract more participation in order to ultimately achieve desirable demands.

Keywords: Social movement, communication strategy, civil society, public sector, Chiang Mai, community-based conservation, the We Love Doi Suthep Network

บทนำ

ภาคประชาสังคมเชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหว เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมเชียงใหม่มานานหลายสิบปี และ ยังเป็นการทำงานร่วมกันของหลายกลุ่มทั้งธุรกิจเอกชน นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อ ประชาชนทั่วไป และ องค์กรพัฒนาเอกชน จุดเด่นของแกนนำการเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ คือ การมีพื้นฐานและประสบการณ์ใน การทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนมาก่อน ทำให้สามารถ ระดมพลและสร้างเครือข่ายการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ดี ด้วยการมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง การได้รับการสนับสนุนจาก คนในพื้นที่ การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งสื่อมวลชน ภาคเอกชน และยังมีการทำงานร่วมกับภาครัฐในบาง ประเด็น ทำให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม เชียงใหม่มักปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ โดยเฉพาะประเด็น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความเป็นท้องถิ่น และบางช่วงที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่ไม่ว่าจะ ด้วยประเด็นใด มักจะมีการผสมผสานความเป็นท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนาและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าไปในการเคลื่อนไหวด้วยเสมอ โดยเฉพาะ เครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีขนาดใหญ่ บทความนี้ นำเสนอลักษณะการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม ในเชียงใหม่ โดยมีกรณีศึกษา คือ เครือข่ายขอคืนพื้นที่ ป่าดอยสุเทพ ซึ่งเป็นกรณีการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ล่าสุด มีจุดเด่นที่การใช้สื่อสังคมเป็นสื่อหลักในการสื่อสาร และมีการใช้อัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนา ศาสนา และ ความเชื่อท้องถิ่นเป็นยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว จากกลยุทธ์การใช้สื่อสังคมในการเคลื่อนไหวทางสังคม และเป็นช่องทางใหม่ในการสร้างการมีส่วนร่วม ทำให้ ข้อเรียกร้องของเครือข่ายได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย มีผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทั้งในระดับท้องถิ่นและ ระดับประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นกลาง อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในท้องถิ่นเริ่มมีจำนวนลดลง โดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงาน ที่เป็นชนชั้นกลาง ในขณะที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เป็น

เยาวชน และกลุ่มชาวบ้านหรือคนรากหญ้ามีการเข้าร่วม น้อย

ด้วยเหตุนี้ บทความจึงตั้งคำถามถึงการใช้สื่อสังคม ในการสื่อสารเป็นหลักว่า มีความเหมาะสมกับทุกกลุ่ม หรือไม่ โดยเฉพาะกับกลุ่มชนชั้นรากหญ้า นอกจากนี้ เหตุใดชนชั้นกลางที่เป็นกลุ่มหลักในการใช้สื่อสังคม แต่การมีส่วนร่วมกลับลดน้อยลง ทั้งการเข้าร่วมกิจกรรม ในพื้นที่ และแม้แต่ในสื่อสังคมเอง สุดท้ายนี้ การใช้ อัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนาเป็นกลยุทธ์ในการดึงดูดให้ คนเชียงใหม่ทุกกลุ่มเข้าร่วมการเคลื่อนไหวได้ผลจริงหรือไม่ และอย่างไร เพื่อให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ บทความนี้ จึงใช้ข้อมูลปฐมภูมิ คือ งานวิจัยของผู้เขียน เรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการต่อต้านการทุจริตของประชาชนใน อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่” และข้อมูลทุติยภูมิจาก วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง และประชาสังคมเชียงใหม่ในการศึกษาวิเคราะห์ โดยคาดหวังว่า ผลที่ได้นี้ จะช่วยให้ภาคประชาสังคม เชียงใหม่ ได้มองเห็นถึงจุดเด่นและจุดด้อยของการใช้สื่อ สังคม การใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา ศาสนา และความเชื่อ เพื่อนำไปสู่การออกแบบกลยุทธ์ใน การสื่อสารและการเคลื่อนไหวทางสังคมให้เหมาะสมกับ บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้การเคลื่อนไหว ได้บรรลุเป้าหมายและข้อเรียกร้องตามที่ต้องการ

ความหมายของประชาสังคม องค์กรพัฒนา เอกชน และการเคลื่อนไหวทางสังคม

ที่ผ่านมา นั้น มีการให้นิยามและการตีความ **ประชาสังคม หรือ Civil Society** หลากหลายรูปแบบ (The World Bank, 2007, online) เช่น พฤติกรรม หรือการกระทำร่วมกันโดยสมัครใจ บนพื้นฐานของ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ค่านิยม และผลประโยชน์ร่วมกัน การเป็นพื้นที่สาธารณะที่พลเมืองและองค์กรอาสาสมัคร เข้ามาร่วมอย่างมีอิสระเสรี ปลอดภัยจากการควบคุมของรัฐ

ธุรกิจและการตลาด ดังนั้น องค์กรหรือกลุ่มประชาสังคม (Civil Society Organization) จึงควรจะเป็นองค์กร/กลุ่มที่ไม่แสวงหากำไร ที่ไม่ใช่ของรัฐ มารวมตัวกันด้วยหลายเป้าหมาย เช่น ด้านจริยธรรม วัฒนธรรม การเมือง วิทยาศาสตร์ ศาสนา และการระดมเงินบริจาคและเงินทุน ซึ่งการรวมตัวกัน ไม่ใช่มีแค่เพียงกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนเท่านั้น แต่ยังเป็น การรวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชน สมาคมผู้หญิง สหภาพแรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเยาวชน สื่ออิสระ กลุ่มนักวิชาชีพ กลุ่มนักคิด กลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

ในขณะที่ Adam Jezard (2018, online) จาก The World Economic Forum นิยามความหมายของ Civil Society ว่า เป็นคำศัพท์ที่มีการนำมาใช้ในการเมืองและเศรษฐกิจอย่างแพร่หลายในช่วงปี 1980 โดยประชาสังคม เป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้เกิดมาจากภาครัฐ มีเป้าหมายเพื่อต่อต้านระบอบเผด็จการ ซึ่งบางครั้งกลุ่ม Civil Society ถูกเรียกว่าเป็น “the third sector” “social sector” หรือ “volunteer land” ที่ไม่ใช่ภาครัฐและภาคเอกชน Adam Jezard อธิบายว่า เป็นการรวมตัวกันของคนหลากหลายกลุ่มจากหลายสาเหตุ เพื่อขัดขวาง หยุดยั้ง ตรวจสอบ เรียกร้องความรับผิดชอบ และความโปร่งใสจากรัฐบาล โดยประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเคลื่อนไหวด้วย ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของการรณรงค์ขนาดเล็กผ่านสื่อออนไลน์ ไปจนถึงการก่อตั้งในรูปแบบขององค์กรระดับโลก เช่น Amnesty International และ Greenpeace ที่มีคนหลายร้อยล้านเข้าร่วม ผู้ที่เข้าร่วมมักเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่ผลักดันให้สาธารณะเกิดความร่วมมือกัน และยังรวมไปถึงการร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาที่มีความท้าทาย ในขณะที่ Encyclopedia Britannica (Kenny, 2016, online) ให้นิยามว่า Civil society คือ เครือข่ายที่มีการรวมตัวกันของหลากหลายกลุ่มและชุมชน ที่ตั้งอยู่ตรงกลางเชื่อมต่อระหว่างปัจเจกบุคคลและรัฐสมัยใหม่ การที่

Civil society จะประสบผลสำเร็จได้ สังคมนั้นจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก จากความหมายที่นำเสนอมา จะพบว่ามีความใกล้เคียงกัน คือ เป็นการรวมตัวกันของหลากหลายกลุ่ม เพื่อเรียกร้องข้อเสนอบางอย่างด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่มีความแตกต่างกันในบางส่วน คือ บางนิยามกำหนดว่าประชาสังคม เป็นกลุ่มที่ไม่ได้ก่อตั้งจากภาครัฐ ไม่ทำงานร่วมกับภาครัฐ แต่บางนิยามกล่าวว่า ประชาสังคมสามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้ เป็นต้น

ในขณะที่ประเทศไทยเอง ให้ความหมายของ Civil society หรือ ประชาสังคม เอาไว้หลายรูปแบบเช่นกัน โดยในช่วงต้นนั้น เป็นเพียงการให้ความหมายถึงการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ ที่ไม่ใช่รัฐบาลและต้องไม่รวมตัวกับทั้งรัฐบาลและเอกชนด้วย แต่ในยุคหลังมีการให้ความหมายเพิ่มเติมว่า ประชาสังคม เป็นการร่วมมือกันของทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ (สถาบันพัฒนาประชาสังคม, 2559, ออนไลน์) จามะรี เชียงทอง (2543, น. 33) ได้สรุปความหมายของประชาสังคมที่นำเสนอโดยนักวิชาการในไทยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การใช้คำว่า ประชาสังคม ในความหมายของพลังประชาชนที่มีความเข้มแข็งทางการเมืองมีอำนาจในการต่อรองกับอำนาจรัฐ 2) การใช้คำว่า ประชาสังคม ในความหมายของ พลังสามัคคี-พลังสมานฉันท์ ทั้งในแนวราบและแนวดิ่ง และ 3) การใช้คำว่า ประชาสังคม ในความหมายของ พลังชุมชน โดยพลังประชาสังคมจะใช้ในการคานอำนาจรัฐที่ผูกขาดอำนาจ

สำหรับ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ nongovernmental organization (NGOs) นั้น เป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคม และมักจะเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มอื่น โดยเฉพาะกับประชาชนทั่วไป Encyclopedia Britannica (Karns, 2020, online) ให้ความหมายว่า องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นกลุ่มที่อาสาทำงานในรูปแบบขององค์กร ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่เกี่ยวข้อง กับหน่วยงานของรัฐบาล และมีหน้าที่ขึ้นำสังคม องค์กร

พัฒนาเอกชนส่วนใหญ่จะไม่แสวงหากำไร แต่มีบางส่วน เช่นกัน ที่ทำงานเพื่อผลกำไร องค์กรที่อยู่ในประเทศที่เป็นเผด็จการมักจะถูกควบคุมโดยรัฐบาล และในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลยังก่อตั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ทำงานคล้ายคลึงกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้วย ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น การปกป้องเรียกร้องสิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการพัฒนา การช่วยเหลือด้านภัยพิบัติ เป็นต้น ซึ่งระดับและขนาดขององค์กรมีทั้งระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ บางองค์กรยังทำงานแทนรัฐบาลในบางประเด็น เช่น การดูแลชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ซึ่งรายได้ขององค์กรพัฒนาเอกชนมาจากการบริจาคโดยสาธารณะ เอกชน และรัฐบาล โดยองค์กรพัฒนาเอกชนมีมาตั้งแต่ยุค 1910 มีความแตกต่างจาก intergovernmental organizations (IGOs) เช่น the United Nations (UN) ในปัจจุบัน มีการแยกแยะประเภทของ องค์กรพัฒนาเอกชนออกเป็นหลายประเภท เช่น BINGO หรือ Business and Industry NGO, BONGO หรือ Business Organized NGO, CBO หรือ Community Based Organization, DONGO หรือ Donor Organized Non-governmental Organization เป็นต้น (อ่านเพิ่มเติมประเภทขององค์กรพัฒนาเอกชนได้ที่ <https://www.gdrc.org/ngo/ngo-ngdo-cbo.html>) อย่างไรก็ตาม องค์กรพัฒนาเอกชนส่วนใหญ่ มักจะเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มรากหญ้า และอาจจะได้รับเงินสนับสนุนและทำงานร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศขนาดใหญ่ มีวัตถุประสงค์เฉพาะในการทำงาน เช่น กำจัดระเบิดตามชายแดนระหว่างประเทศ การช่วยเหลือพลหนีสินให้กับเกษตรกร การส่งเสริมสิทธิสตรีในชุมชน ซึ่ง NGOs เอง ยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐ ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการร่างนโยบาย และการดำเนินงานของโครงการ ด้วยเหตุที่มีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลสำคัญ

ทำให้การช่วยเหลือจากต่างประเทศจะส่งผ่านมายังกลุ่มเหล่านี้หลายครั้ง ด้วยเหตุนี้ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 รัฐบาลจากหลายประเทศ จึงมีการตอบโต้ต่ออิทธิพลของ NGOs โดยการกล่าวหาว่า เป็นกลุ่มองค์กรที่รับใช้และให้ความร่วมมือกับแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศและกีดกันไม่ให้กลุ่ม NGOs เข้าร่วมการประชุม และมีส่วนร่วมในนโยบายและโครงการต่างๆ ของภาครัฐ

สำหรับ **การเคลื่อนไหวทางสังคม หรือ Social movement** (Turner, Smelser, & Killian, 2020, online) คือ การรวมตัวกันหลวมๆ ในรูปแบบกลุ่มเพื่อรณรงค์หรือเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและค่านิยมทางสังคม ถึงแม้ว่าแต่ละการเคลื่อนไหวจะมีขนาดและระดับที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ การร่วมมือระหว่างกลุ่มคนที่มีเป้าหมายและมุมมองที่มีต่อสังคมใกล้เคียงกัน มีการรวมตัวจากความต้องการบางอย่าง ซึ่งถ้าเกิดขึ้นนานพอ จะนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมในที่สุด ลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ การต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งการสร้างการเปลี่ยนแปลงและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง โดย ประภาส ปิ่นตบแต่ง อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movements) เป็น การรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องผลประโยชน์สาธารณะ และความพยายามในการสร้างผลกระทบต่อนโยบายของรัฐในด้านต่างๆ และ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ หมายถึง การกระทำรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงระดับสังคม นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อสร้างสังคมใหม่ ด้วยการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกทางสังคม อันจะนำไปสู่การผลิตสร้างวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่” (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, น. 19 – 23 อ้างถึงใน สุรดา จันทะสุตธนกุล, 2557, น. 169) ในการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกเหนือไปจากผู้นำการเคลื่อนไหวทางสังคม จำนวนของผู้เข้าร่วม แหล่งทุน และทรัพยากร

สนับสนุนการเคลื่อนไหวแล้ว กลยุทธ์การเคลื่อนไหวทางสังคมยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เป้าหมายบรรลุ David S. Meyer และ Suzanne Staggenborg (2007, pp. 6-8) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ (strategy) ว่าเป็นแผนการเพื่อนำไปสู่การกระทำ และยังมีกรวางแผนด้านทรัพยากรที่ต้องใช้ในการระดมพล เพื่อสร้างการกระทำร่วมกันของคนหมู่มาก หรือ collective actions ทั้งหมดนี้ จะมีการกำหนดและออกแบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามที่กลุ่มต้องการ (Jenkins, 1981 as cited in Meyer & Staggenborg, 2007, p. 6) ซึ่งนักกลยุทธ์จะต้องมองหาแหล่งทรัพยากร เป้าหมาย และโอกาสที่มีอยู่ และพยายามใช้องค์ประกอบทั้งหมดนี้ เพื่อสร้างอำนาจและอิทธิพลในการเคลื่อนไหว ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมไปถึงสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์และแรงกดดันที่ได้รับให้ดีที่สุด เมื่อมีการสร้างกลยุทธ์ที่ใช้ในการเคลื่อนไหวขึ้นมาได้แล้ว จะนำไปสู่การกระทำระหว่างกลุ่มผู้เคลื่อนไหวทางสังคม เป้าหมาย ฝ่ายตรงข้าม และพันธมิตร ดังนั้น นักเคลื่อนไหวที่มีความสามารถจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เข้าร่วมทั้งภายในและนอกกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การเคลื่อนไหวหมู่ร่วมกัน (collective actions) และการเคลื่อนไหวนี้ จะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญของกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ demands, arenas, และ tactics (Meyer & Staggenborg, 2007, pp. 9-11)

โดย Demands หรือ ข้อเรียกร้อง อาจจะเป็นการเรียกร้องสิทธิ ความยุติธรรม หรือการต้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคม การเลือกช่วงเวลาในการเรียกร้องและประเด็นข้อเรียกร้องยังเป็นกลยุทธ์อีกด้วย โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีหลากหลายประเด็น ทำให้ผู้เคลื่อนไหวต้องกำหนดว่า

ประเด็นใดที่ควรจะทำให้มีความสำคัญในช่วงเวลาใดบ้าง ดังนั้น กลุ่มหนึ่ง อาจจะเรียกร้องในประเด็นที่แตกต่างกันไปตามเวลาและสถานการณ์ และข้อเรียกร้องจะต้องได้รับความสนใจและยอมรับจากผู้เคลื่อนไหวอื่นๆ เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมและดึงดูดความสนใจจากสื่อได้ และต้องเข้าใจด้วยว่า ข้อเรียกร้องบางข้อ อาจทำให้บางกลุ่มไม่พอใจและต้องการไม่สนับสนุนการเคลื่อนไหวนั้นได้อีกด้วย

Arenas หรือ พื้นที่/สถานที่ในการเคลื่อนไหว ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีการวางแผนหรือกำหนดขึ้นมาให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรม และทรัพยากรที่ต้องใช้ บางการเคลื่อนไหวอาจต้องการการเดินขบวน การประท้วง การจัดกิจกรรมในพื้นที่ และยังมีการใช้เฉพาะการ lobby ในบางพื้นที่และบางสถานการณ์ได้อีกด้วย โดยในระยะหลัง การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อได้กลายมาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความนิยมเพิ่มมากขึ้น

Tactics หรือ ยุทธวิธี เป็นสิ่งที่จะต้องเลือกให้เข้ากับกลยุทธ์หรือ strategy ในการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยยุทธวิธีอาจจะเป็นการเดินขบวน การประท้วง การฟ้องร้อง กิจกรรมทางวัฒนธรรม

ที่จะต้องเลือกให้เหมาะสมกับ Arenas หรือ พื้นที่/สถานที่ ยุทธวิธีมีบทบาทสำคัญในการระดมพลเพื่อการสนับสนุนทั้งจากกลุ่มอื่นๆ และยังรวมถึงผู้มีอำนาจ ซึ่งยุทธวิธีที่เลือกจะมีผลต่อในกลุ่มและนอกกลุ่มแตกต่างกันไป ยุทธวิธีที่ใช้ความรุนแรง เช่น กรีดเลือด เผาป้าย เผาหุ่น อาจจะเรียกร้องความสนใจและได้รับการตอบสนองจากคนภายนอกกลุ่มได้ดีกว่า ในขณะที่กลุ่มเลือกใช้ยุทธวิธีที่สงบ สันติ อหิงสาในการเคลื่อนไหว แต่อาจไม่ได้รับความสนใจจากสาธารณะและสื่อมวลชนมากก็เป็นได้

ภาพรวมของภาคประชาสังคมในไทย และองค์กรพัฒนาเอกชน

ที่ผ่านมา นั้น ก่อนที่จะมีการเกิดขึ้นของภาคประชาสังคม รัฐไทยมีลักษณะรวมศูนย์ และเป็นสังคมอุปถัมภ์ ประชาชนไทยมีความรู้สึก ว่า ตนเองมีความเป็นไพร่มากกว่าความเป็นพลเมือง จึงหวังการพึ่งพิงจากนายมากกว่าการพึ่งพิงตนเอง และยังมีระบบราชการที่ไม่ยืดหยุ่น ไม่รองรับการให้บริการประชาชน ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าชนชั้นกลางของไทยจะมีความเป็นอิสระเสรีภาพมากขึ้น แต่ก็ยังคงขึ้นชมรัฐ ข้าราชการ บุญบารมี และให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536 อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง, 2543, น. 20) จนเมื่อเกิดกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นในยุค 2520 จึงเริ่มมีการทวงคืนอำนาจและความเป็นธรรมให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะในระดับรากหญ้าเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น และยังมี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ “วัฒนธรรมชุมชน” มาใช้ในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2541 อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง, 2543, น. 29) ซึ่งเป็นยุคแรกของการเกิดประชาสังคมในไทย โดยการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกับประชาชน

สำหรับบทบาทหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย ในการสร้างประชาสังคมนั้น ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank, 2554, ออนไลน์) อธิบายว่า ในปี พ.ศ. 2527 มีการก่อตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนพัฒนาชนบท (NGO Committee on Rural Development: NGO-CORD) เพื่อประสานงานกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในไทยประมาณ 200 กลุ่ม โดยแต่เดิม กลุ่มเหล่านี้จะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง ตรวจสอบ คัดค้านโครงการและนโยบายของรัฐบาล เมื่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยเริ่มดีขึ้น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน

ความไม่เท่าเทียมกันของคนในเมืองและคนชนบท จึงมีการเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสเหล่านี้ให้ยังสามารถรักษาสภาพความเป็นชุมชนและปกป้องรักษาสีทธิของตนเอาไว้ได้ ซึ่งกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนยังได้ช่วยให้ความรู้ เพื่อให้คนยากจนและคนชนบทได้เข้าใจถึงสิทธิของตนเองในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนา รายงานฉบับนี้ของ Asian Development Bank เน้นอธิบายไปที่การเคลื่อนไหวและบทบาทหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนในรูปแบบของประชาสังคม ที่มีต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในไทย ซึ่งในช่วงหลังเริ่มขยายความร่วมมือไปยังภาครัฐและเอกชนมากขึ้น มีการทำงานเป็นเครือข่ายเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐ ซึ่งตัวแทนของกลุ่มส่วนใหญ่มาจากประชาชนระดับรากหญ้าที่ต้องการแก้ไขความยากจนและช่วยเหลือกลุ่มชนพื้นเมือง (ซึ่งในปัจจุบันน่าจะรวมไปถึงชาติพันธุ์ด้วย) ในประเด็นการบริหารจัดการลุ่มน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ทั้งรายงานวิจัยจาก จามะรี เชียงทอง และ Asian Development Bank ได้กล่าวถึงบทบาทของประชาสังคมในการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า ประชาสังคมในชนบทมีความเหนียวแน่น และเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในขณะที่การรวมตัวกันของประชาสังคมชนชั้นกลางในเมืองจะเป็นไปอย่างหลวมๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นหลัก จึงมีการสลายตัวได้ง่าย

ในช่วงเวลาต่อมา การเคลื่อนไหวทางสังคมโดยกลุ่มประชาสังคมในไทย ได้ปรับเปลี่ยนและมีประเด็นในการเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้น เช่น การเคลื่อนไหวเพื่อธุรกิจชุมชน การเคลื่อนไหวเพื่อรักษาสีทธิของชุมชน กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนยังมีการร่วมมือกับชนชั้นกลาง โดยเฉพาะในประเด็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปี 2535 โดยเริ่มจากการที่ชนชั้นกลางร่วมกันเรียกร้องประชาธิปไตย และมีการสนับสนุนจากคนชนบทที่นำ การเคลื่อนไหวโดยองค์กรพัฒนาเอกชน จากนั้นทั้งชนชั้นกลางและชาวชนบทเริ่มขยับมาร่วมกันเรียกร้อง

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาสังคมในยุคหลังมีการรวมตัวกันของกลุ่มที่หลากหลายขึ้น (จามะรี เชียงทอง, 2543, น. 48-50) ในขณะที่ภาคประชาสังคมบางกลุ่ม เริ่มตรวจสอบคัดค้านการทำงานของรัฐบาล จนนำมาสู่การก่อตั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบทั้งในระดับประเทศและในระดับชุมชน โดยประชาสังคมในไทยมี 3 แบบ คือ แบบชุมชนนิยม แบบเสรีนิยม และแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคลื่อนไหวแบบ “ถึงลูกถึงคน” (ปิณณ์ อนันตภิบุตร และสุทธิ สุนทรานุรักษ์, 2558, น. 25)

การเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชนเชียงใหม่

สามารถ สุวรรณรัตน์ (2558, น. 14-16) แบ่งกลุ่มภาคประชาสังคมเชียงใหม่ออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 (ปี พ.ศ. 2470-2520) เป็นการนำการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยกลุ่มชนชั้นนำในเชียงใหม่ เช่น นักการเมืองท้องถิ่น พ่อค้า คหบดี ผู้มีการศึกษา และกลุ่มทุนชั้นนำ เพื่อพัฒนาเชียงใหม่ให้เจริญก้าวหน้าตามรูปแบบของความเป็นเมือง ซึ่งจะพบว่า ในยุคนี้ยังไม่มีองค์กรพัฒนาเอกชน และยังไม่มีการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำชนชั้นกลางและชนชั้นรากหญ้า เป็นเพียงการร่วมมือของกลุ่มชนชั้นนำที่ต้องการพัฒนาความเจริญในเชิงวัตถุเป็นหลัก ในขณะที่ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2520-2549) มีการนำโดยนักศึกษา นักวิชาการ ปัญญาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน “โดยมีเป้าหมายในการผลักดันองค์ความรู้ด้านวิชาการ ให้มีบทบาทในการตัดสินใจ ออกแบบ และกำหนดความเปลี่ยนแปลงของเมือง รวมไปถึงการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมืองอย่างไร้ทิศทาง และการอนุรักษ์คุณค่าของเมืองในด้านประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรม” ซึ่งน่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในระยะที่ 1 ซึ่งช่วงนี้ องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทในเชียงใหม่มาก Asian Development Bank อธิบายว่า

“ในภาคเหนือของประเทศ มีองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง หรือรอบๆ จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงาน และกลุ่มชาติพันธุ์ (MAP Foundation) ซึ่งให้ความสนใจในเรื่องการย้ายถิ่นฐานและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานเป็นหลัก ส่วนสถาบันวิจัยสังคมแห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เอง ก็เป็นศูนย์กลางขององค์กรภาคประชาสังคม ที่ให้ความสำคัญแก้ปัญหาของชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อย สิทธิในการถือครองที่ดิน การย้ายถิ่นฐาน การพัฒนาชนบท รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ด้วย มีองค์กรพัฒนาเอกชนในเชียงใหม่หลายต่อหลายองค์กร ที่เน้นในเรื่องของการรณรงค์ หรือไม่ก็เป็นองค์กรที่ไปตั้งรกรากที่นั่น เนื่องจากได้รับแรงจูงใจจากสภาวะแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน” (ธนากรพัฒนาเอเชีย, 2554, ออนไลน์)

ด้วยเหตุนี้ องค์กรพัฒนาเอกชนจึงได้ทำงานร่วมกับประชาชนในระดับล่างมากขึ้น และนำมาสู่ภาคประชาสังคมเชียงใหม่ในระยะที่ 3 (พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน) ที่เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนทั่วไป เช่น ชนชั้นกลาง ข้าราชการบำนาญ พระสงฆ์ ชาวเขา เยาวชน โดยเป็นยุคที่ประชาชนเริ่มเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาของรัฐและหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น และมีประเด็นการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไป เช่น การคัดค้านโครงการของรัฐ การเคลื่อนไหวทางการเมือง การต่อต้านโครงการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เป็นต้น ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมในระยะที่ 3 นี้ สะท้อนให้เห็นภาพความหลากหลายของกลุ่ม แนวทาง และวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหว ที่มากกว่าแค่การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ได้นิยามทำกันมาในระยะที่ 2 (สามารถอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของสามารถ สุวรรณรัตน์ (2558) เรื่อง อนาคตของเมืองเชียงใหม่ขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม)

เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาทำงานและอพยพย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยจำนวนมาก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนบ่อยครั้ง ทั้งในรูปแบบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลผลิตทางการเกษตร การคัดค้านโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การตรวจสอบการทุจริต และยังรวมไปถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ นอกจากความหลากหลายของแนวทางในการดำเนินงานแล้ว จากการทบทวนงานวิจัยและการนำเสนอข่าวของกลุ่มประชาชนและภาคประชาชนของจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านมา พบว่า มีการเรียกชื่อกลุ่มประชาชนที่มีการรวมตัวกันหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อกลุ่มประชาชนกลุ่มเดียวในชุมชนที่ออกมาเรียกร้องและคัดค้านว่า “ภาคประชาชน” และ “ภาคประชาสังคม” ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงการรวมตัวของประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้นเพียงกลุ่มเดียวก็ตาม ในขณะที่บางงานวิจัยเรียกประชาชนกลุ่มเดียวว่า “ชุมชน” (วรรณธิดา วงศ์เรือน, 2555, น. 75) และ “ประชาชน” (ประสงค์ ชุ่มใจ, 2559, น. 9-10) ในกรณีที่ชุมชนนั้นมีการรวมตัวกับชุมชนอื่นจะเรียกว่า “เครือข่าย” ทั้งชุมชนที่อยู่อาศัยใกล้เคียง (อัญชลี หาญฤทธิ์, 2547, น. 144) และยังรวมไปถึงการที่ชุมชนนั้นร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ที่มาจากภาครัฐและเอกชน (ปทุมรัตน์ ต่อบวงศ์, 2539, น. 80; อรรถพล วงศ์ชัย, 2553, น. 179) นอกจากนี้ ในบางงานวิจัยมีการเรียกการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ เช่น ชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่น และอื่นๆ ว่า “ภาคประชาชน” (มัทนา โกสุมภ์, 2548, น. 97; โอฬาร อ่องพะ, 2559, น. 7) และ “กลุ่มประชาสังคม” (กานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร, 2552, น. 108) ในขณะที่การรวมกลุ่มกันเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง พบว่า มีการเรียกชื่อกลุ่มการรวมตัวของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่ เช่น “สมัชชา” และ “กลุ่ม” (อภิรัตน์ หงสยาภรณ์, 2558, น. 208) เป็นต้น เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์ (2564, ออนไลน์) จึงไม่เห็นด้วยกับ

การกำหนดนิยามที่ชัดเจนของภาคประชาสังคมในกฎหมาย เนื่องจากแต่ละพื้นที่แต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ทำให้ลักษณะการร่วมมือและการทำงานย่อมไม่เหมือนกัน ดังนั้น การกำหนดว่า ภาคประชาสังคม จะต้องไม่มีความเกี่ยวข้องกับภาครัฐและเอกชน จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะการร่วมมือกับหลายหน่วยงาน จะทำให้เกิดความสำเร็จและได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรมากกว่าการร่วมมือกันเฉพาะกับภาคประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว

ภาคประชาสังคมเชียงใหม่กับการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคม

ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ภาคประชาสังคมเชียงใหม่จะอยู่ในระยะที่ 3 (พ.ศ. 2550- ปัจจุบัน) ตามการแบ่งของสามารถ สุวรรณรัตน์ แต่ผู้ที่เป็นผู้นำหรือแกนนำในการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่ ยังเป็นกลุ่มที่เคยมีบทบาทสำคัญในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2520-2549) ทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาสังคมเชียงใหม่ในยุคปัจจุบัน ยังคงได้รับอิทธิพลจากกลุ่มดังกล่าวอยู่มาก โดยสามารถ สุวรรณรัตน์ (2558, น. 18) ได้สรุปการทำงานของภาคประชาสังคมในช่วงปี 2550-2560 ว่า ในปี 2548 ได้มีการก่อตั้ง “ภาศักคนฮักเจียงใหม่” ขึ้นมาเพื่อ “เชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่มีการวางแผนไว้ว่าจะดำเนินการก่อสร้างในอนาคต อาทิ โครงการไนท์ซาฟารี โครงการกระเช้าลอยฟ้า และโครงการเมกะโปรเจกต์อื่นๆ” ซึ่งเครือข่ายนี้ เป็นเครือข่ายที่ใหญ่และมีความสำคัญในเชียงใหม่มาก อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2550 เกิดความขัดแย้งทางการเมืองครั้งสำคัญขึ้นในไทย โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนเสื้อแดงและเสื้อเหลือง ที่ขยายไปยังหลายพื้นที่ทั่วประเทศ และเชียงใหม่ยังเป็นจังหวัดที่เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในพื้นที่สูงสุดแห่งหนึ่ง ทำให้การรวมตัวกัน

ในรูปแบบเครือข่ายขนาดใหญ่ต้องยุติลง ชนชั้นรากหญ้าเข้าร่วมกับเครือข่ายที่เป็นชนชั้นกลางน้อยลง โดยพวกเขามองว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชนชั้นกลางในบางประเด็นเป็นเรื่องไกลตัว และยังเป็น การขัดขวางความเจริญของเชียงใหม่ด้วย (มีทนา โกสุมภ์, 2548, น. 97) ในขณะที่จุดยืนทางการเมืองของชนชั้นกลาง และชนชั้นรากหญ้าบางกลุ่มในขณะนั้นมีความแตกต่างกันมาก ทำให้ในช่วงปลายยุค 2550 ภาคประชาสังคมต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินงานไป โดย

“กลุ่มภาคประชาสังคมเมืองเชียงใหม่ได้หันกลับไปจับประเด็นเฉพาะทาง อย่างประเด็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การดูแลรักษาชุมชนขนาดเล็ก การอนุรักษ์เรื่องสิ่งแวดล้อม และพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง พร้อมไปกับการเกิดขึ้นของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมรุ่นใหม่ อาทิ เครือข่ายเชียงใหม่ เขียว สวย หอม, ชมรมชาวนิมนต์, กลุ่มสถาปนิกคนใจบ้าน, สถาบันการจัดการทางสังคม, โครงการฟื้นฟูบ้านย่านเวียงเชียงใหม่, และเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ โดยกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมทั้งหมด อาศัยพื้นฐานการทำงานแบบจิตอาสา และส่วนใหญ่รับเงินอุดหนุนจากหน่วยงานองค์กรภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น” (สามารถ สุวรรณรัตน์, 2558, น. 18)

นอกจากนี้ ลักษณะการทำงานของประชาสังคมเชียงใหม่ในยุคนี้ เน้นอัตลักษณ์ความเป็นคนเมืองเชียงใหม่ ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ในด้านของพื้นที่ ที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นเมืองเก่าแก่ ย่านชุมชนในพื้นที่ขยายตัว และ 2) อัตลักษณ์ในด้านตัวตนหรือความเป็น “คนเมือง” เชียงใหม่ ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง รวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมและเมือง (สามารถ สุวรรณรัตน์, 2558, น. 34-36) ซึ่งเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ของ กานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร (2552, น. 109-111) ที่ศึกษาการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคมช่วงนั้น คือ องค์กรกลุ่มเพื่อนร่วมงาน (POP) ภาคีคนอีกเจียงใหม่ ชมรมจักรยานวันอาทิตย์เชียงใหม่ ชาวบ้าน

วัดเกต และชุมชนสุเทพ ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 โดยงานวิจัยนี้ ศึกษาการขยายตัวของความเป็นเมือง ทั้งการอพยพเข้ามาของคนภายนอก การเพิ่มขึ้นของร้านค้าในย่านธุรกิจ ที่ส่งผลต่อวิถีความเป็นอยู่ของคนในเมืองเชียงใหม่ และสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเสื่อมโทรม กานต์ชนกอธิบายว่า แต่ละกลุ่มมีเป้าหมายและแนวทางการทำงานที่แตกต่างและคล้ายกันบางส่วน เช่น องค์กรกลุ่มเพื่อนร่วมงานซึ่งทำงานเกี่ยวกับสิทธิชุมชน มีความเห็นว่า ปัญหาเรื่องความรู้ของชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญ จึงเน้นให้ความรู้แก่ชุมชน ในขณะที่กลุ่มภาคีคนอีกเจียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มประชาสังคมใหญ่จะ “เน้นปกป้องและเชิดชูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองในถิ่นไทยงามสืบไป เพื่อ ปกป้องดอยสุเทพ-สายนํ้าปิง ซึ่งเป็นรากฐานแห่งชีวิตของคนเชียงใหม่ เพื่อปกป้องวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น”

“เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมและ กลยุทธ์การสื่อสารของภาคประชาสังคม เชียงใหม่ล่าสุด

การเคลื่อนไหวของ “เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” หรือ ปรากฎการณ์ “ป่าแหวง” มีกลุ่มภาคประชาสังคมเข้าร่วมถึง 50 กว่ากลุ่ม เช่น ภาคีคนอีกเจียงใหม่ ชมรมจักรยานวันอาทิตย์ ชมรมร่มบินเชียงใหม่ กลุ่มรักษ์แม่ปิง กลุ่มเฮฮาอีกเจียงใหม่ เครือข่ายเชียงใหม่ เขียว สวย หอม คณะกรรมการประสานงานอนุรักษ์แม่ปิง และสิ่งแวดล้อม (คอปส.) เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ เป็นต้น โดยประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดจากการก่อสร้างศาลอุทธรณ์ภาค 5 และบ้านพักข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมบริเวณเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวจะถูกต่อต้านตามกฎหมาย แต่ก็กลับได้รับการคัดค้านจากชาวเชียงใหม่ ซึ่ง กนกวรรณ แสนศรี (2562, น. 80) สรุปว่า พื้นที่บริเวณนั้นเป็นของกระทรวงการคลัง

ภายใต้ชื่อที่ราชพัสดุ ซึ่งจะให้หน่วยงานใดใช้งานก็ได้ แต่การสร้างหมู่บ้านดังกล่าว กลับไม่ได้มีการทำประชาพิจารณ์ และการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment Report) เท่ากับขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการรวมตัวกันของภาคประชาชนในนามของ “เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” ที่ได้รับการสนับสนุนจากคนเชียงใหม่และคนไทยทั่วประเทศ ปรากฏเป็นข่าวใหญ่ทั้งในสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ อีกทั้งยังมีรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ผสมผสานทั้งการเคลื่อนไหวทางการเมือง การเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และมีการนำวัฒนธรรมความเชื่อล้านนามาเป็นยุทธวิธีในการดึงดูดคนในพื้นที่ให้เข้าร่วม ประกอบกับมีการใช้ความรู้ด้านสิทธิและกฎหมายมาเป็นอีกแนวทางต่อสู้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนของผู้เข้าร่วมหลักที่เป็นชนชั้นกลางเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง ในขณะที่ชนชั้นรากหญ้าและคนรุ่นใหม่ในพื้นที่กลับไม่ค่อยเข้าร่วมการเคลื่อนไหว ทั้งๆ ที่มีการใช้สื่อสังคมเป็นสื่อหลักในการสื่อสารและประเด็นการเรียกร้องยังเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาในส่วนต่อไป จึงจะมีการวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารของเครือข่ายด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อเพื่อเคลื่อนไหวผ่านสื่อและการทำกิจกรรม โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคม โดยมีการอธิบายเปรียบเทียบกับ การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาสังคมเชียงใหม่ที่ผ่านมา รวมไปถึงนำเสนอข้อโต้แย้งและข้อสังเกตที่พบจากการใช้ยุทธวิธีการสื่อสารของภาคประชาสังคมกลุ่มนี้ ซึ่งการศึกษาวเคราะห์จะมีการแบ่งออกเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มและการสื่อสารภายนอกกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. การสื่อสารภายในกลุ่ม

ในการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น การสื่อสารภายในกลุ่มมีความสำคัญเป็นอย่างมาก “เครือข่ายขอคืนพื้นที่

ป่าดอยสุเทพ” เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มที่เคยร่วมงานการเคลื่อนไหวทางสังคมมานาน จึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันดี อย่างไรก็ตาม ผู้ประสานงานจากเครือข่ายเขียว สวย หอม ซึ่งเป็นอีกเครือข่ายที่เข้าร่วม ได้อธิบายถึงการได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มอื่นๆ การที่จะให้ใครมาช่วยเหลือเรา เราก็ต้องไปช่วยเหลือและทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่นด้วย ดังนั้น เพื่อให้ได้คนเข้ามาร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวนมาก นอกเหนือไปจากการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มอื่นอย่างสม่ำเสมอแล้ว ควรที่จะมีการช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนและเข้าร่วมงานกับกลุ่มอื่นด้วย (ลักขณา ศรีหงส์, สัมภาษณ์, 2561, 21 กันยายน) ด้วยเหตุนี้ แกนนำจากกลุ่มย่อยจึงช่วยระดมผู้สนับสนุนของตนเอง เพื่อมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับเครือข่ายฯ ได้เป็นจำนวนมาก สำหรับการสื่อสารภายในเครือข่ายฯ พบว่า กลุ่มแกนนำที่มีอำนาจในการตัดสินใจมีการใช้การประชุม การโทรศัพท์ แอปพลิเคชันไลน์ (ไลน์) และเฟซบุ๊กในการติดต่อระหว่างกันมากที่สุด แต่ในกรณีเร่งด่วนจะใช้การประชุม และการโทรศัพท์เป็นหลัก (ธีระศักดิ์ รูปสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2561, 22 ตุลาคม) และการที่แกนนำจากหลากหลายกลุ่ม ทำให้ลักษณะการทำงานมีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่าง โดยมีลักษณะการทำงาน 2 รูปแบบ คือ “1. สายร้อน คือ มักเป็นกลุ่มที่มีหน้าที่ในการจัดการเกี่ยวกับการประท้วง เตรียมโรงศพ เผาโรงศพ และเดินขบวนเคลื่อนไหวจริงจัง ในขณะที่ 2. สายเย็น คือ กลุ่มเครือข่ายที่ไม่กล้าเข้าร่วมการชุมนุม การสาปแช่ง เดินขบวน ก็มักจะไปทำสายเย็นมากกว่า เช่น การปลูกต้นไม้ พาเด็กเดินป่า ทำหนังสือ ปลูกฝังคนให้รักดอยสุเทพ” (ธีระศักดิ์ รูปสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2562, 19 กุมภาพันธ์ อ้างถึงใน อารยา ฟารุ่งแสง, 2562, น. 78) ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีจุดหมายเดียวกัน คือ การสร้างแนวร่วม นอกจากนี้ ในกรณีที่มีปัญหาอุปสรรค มีความกดดัน แกนนำจะใช้วิธีการผ่อนคลายด้วยการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น ไปเดินป่า เปลี่ยนที่ประชุม ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อลดความตึงเครียดอีกรูปแบบหนึ่ง

(สุทธิ ขาวสุทธิ์, สัมภาษณ์, 2561, 8 ตุลาคม) สำหรับการสื่อสารกับสมาชิกที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทั่วไป จะมีการใช้รูปแบบเดียวกันกับการสื่อสารกับกลุ่มที่อยู่ภายนอก หรือ สาธารณชน นั่นคือ การใช้สื่อสังคม โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่ม และเว็บไซต์

ข. การสื่อสารภายนอกกลุ่ม

ในที่นี้ การสื่อสารภายนอกกลุ่ม ไม่ใช่เพียงแค่ การสื่อสารไปยังสาธารณะทั่วไปเท่านั้น แต่ยังเป็น การสื่อสารไปยังผู้ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวที่ไม่ใช่แกนนำ อีกด้วย ข้อมูลที่นำเสนอผ่านช่องทางการสื่อสารนี้ จึงมี ทั้งข้อเรียกร้อง การให้ข้อมูล การแจ้งเวลาและสถานที่ใน การทำกิจกรรมแก่ผู้ที่สนใจจะเข้าร่วม ซึ่งการเคลื่อนไหว ทางสังคมโดยทั่วไป จะมีการออกแบบกลยุทธ์การสื่อสาร โดยแบ่งออกเป็น การสื่อสารระหว่างแกนนำ การสื่อสาร จากแกนนำไปยังผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว และการสื่อสาร จากแกนนำไปยังสาธารณะ ที่มีการออกแบบสื่อและ เนื้อหาให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตาม จาก การสังเกตพบว่า “เครือข่ายขบวนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” มีการแบ่งแยกการสื่อสารออกเป็น 2 กลุ่มหลักเท่านั้น คือ 1) การสื่อสารระหว่างแกนนำ และ 2) การสื่อสาร จากแกนนำไปยังผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวและ สาธารณชนทั่วไป ซึ่งแตกต่างไปจากการเคลื่อนไหวทาง สังคมโดยทั่วไป ที่มีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 1) ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวในเครือข่าย (social movement participants) ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมทำ กิจกรรมและสนับสนุนเป้าหมายของกลุ่มอย่างชัดเจน และ 2) ผู้ที่อยู่นอกเครือข่าย ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไป หรือ สาธารณะ (public) ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมใดๆ ต่อกลุ่ม จึงเห็นได้ว่า แกนนำเครือข่ายขบวนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ ให้ความสำคัญต่อผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวในระดับ เดียวกับสาธารณะชนทั่วไป และไม่ได้มีการออกแบบ การสื่อสารให้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน การสื่อสาร จึงมีความเป็นกลาง ไม่มีการสื่อสารกับผู้สนับสนุนด้วย

เนื้อหาเฉพาะเจาะจงที่จะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกัน ใกล้ชิด ให้ต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับเครือข่ายไปตลอด ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวค่อยๆ ลดการมีส่วนร่วม ไปในที่สุด ซึ่งรายละเอียดของกลยุทธ์การสื่อสารของ เครือข่ายในแต่ละด้าน มีดังนี้

1. การใช้สื่อสังคม

เครือข่ายขบวนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ มีการใช้ สื่อสังคมเป็นหลักในการช่วยสร้างกระแส ตั้งแต่เริ่มต้น จุดประเด็นไปจนตลอดการเคลื่อนไหว โดยการจุด กระแสนั้น เกิดขึ้นจากการนำรูปถ่ายพื้นที่ป่าแห่งไป โปสต์ในเว็บบอร์ดพันธุ์ทิพย์ และ เฟซบุ๊ก Raks Mae Ping ในช่วงปี 2558 ซึ่งธนศวรร์ เจริญเมือง นักวิชาการ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่กล่าวว่า ภาพถ่ายที่ปรากฏใน สื่อมีพลังอย่างมากที่ทำให้ผู้พบเห็นรู้สึก โดยเฉพาะ ภาพพื้นที่ป่าในบริเวณนั้นที่แห้งเหี่ยวไปและมีหมู่บ้าน เข้ามาตั้งแทนที่ (บีบีซี ไทย, 2561, ออนไลน์) ช่วงเวลา นั้น เป็นช่วงที่สื่อสังคมโดยเฉพาะ เฟซบุ๊ก กำลังได้รับความนิยม ทำให้เกิดการแชร์ข้อมูลนี้ออกไปอย่าง กว้างขวาง ในขณะเดียวกัน ผู้มีชื่อเสียงบางคนในเชียงใหม่ ที่เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมในเชียงใหม่มาตลอด ได้ใช้สื่อเฟซบุ๊กของตนเองในการเผยแพร่ข้อมูลเช่นกัน จนนำมาสู่การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายและขยายออกไปยัง ทั่วประเทศในที่สุด (รายละเอียดของการเคลื่อนไหว ของเครือข่าย สามารถอ่านเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของ 1) กนกวรรณ แสนศรี เรื่อง บทบาทและการเคลื่อนไหว ภาคประชาสังคมในกระบวนการนโยบาย กรณีสืบหา ป่าแห่ง บริเวณเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) อารยา ฟาร์รุ่งสาธ เรื่อง การเคลื่อนไหวทางสังคม ภายใต้รัฐบาลชุด ศสข.: ศึกษากรณีเครือข่ายขบวน พื้นที่ป่าดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่) นอกเหนือ ไปจากการจุดประเด็นด้วยสื่อสังคมแล้ว ตลอดระยะเวลา ของการเคลื่อนไหว ยังมีการใช้สื่อสังคมเป็นสื่อหลัก ในการสื่อสาร โดยเฉพาะการใช้ เฟซบุ๊ก ไลน์ และ

อินสตาแกรม และในช่วงเวลานั้น ยังเป็นจังหวะที่สื่อสังคมกำลังได้รับความนิยม มีผู้ใช้จำนวนมาก ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทำให้เครือข่ายเลือกใช้สื่อสังคมเป็นหลักเพื่อสื่อสารกับทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

ในด้านของกลยุทธ์การสื่อสารด้วยสื่อสังคมของเครือข่าย พบว่า สื่อสังคมถูกใช้ในการนำเสนอข้อเรียกร้อง หรือ demands รวมไปถึงการนำเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวของกลุ่ม ความคืบหน้าของข้อเรียกร้อง เป็นต้น นอกจากนี้ สื่อสังคมยังเป็นพื้นที่หลักหรือ arenas ที่ใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบ online/virtual arena อีกด้วย โดยยุทธวิธี หรือ tactics ที่ใช้ผ่านสื่อสังคม มีทั้งการให้ข้อมูล การชักชวนให้แสดงความคิดเห็น เข้าร่วมการเคลื่อนไหว การทำกิจกรรม ทั้งในโลกออนไลน์และในพื้นที่จริง ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า สื่อสังคมเป็นส่วนสำคัญในการระดมพลของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทั้งการผ่านสื่อสังคม นอกจากนี้เครือข่ายยังได้ริเริ่มการนับจำนวนผู้เข้าร่วมชมการถ่ายทอดการชุมนุมผ่านสื่อสังคม โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน เพราะผู้เข้าร่วมมาจากหลากหลายพื้นที่ บางคนไม่สะดวกมาเข้าร่วมการชุมนุมตามเวลาและพื้นที่ที่นัดหมาย ดังนั้น การปรับยุทธวิธีการชุมนุมออนไลน์ควบคู่ไปกับพื้นที่จริง จึงเป็นแนวทางที่เครือข่ายการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคดิจิทัลได้นำมาปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม และทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวได้ทุกที่ทุกเวลา

เพื่อลดความขัดแย้งและความสับสนในการสื่อสาร แกนนำยังได้มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบในการสื่อสาร เพราะในช่วงแรกนั้น มีหลายกลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวในประเด็นนี้ด้วยแนวทางที่แตกต่างกัน จนเมื่อมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแล้ว แกนนำจึงได้มีการใช้สื่อสังคมเป็นช่องทางการสื่อสารอย่างเป็นทางการ และเน้นย้ำว่า เนื้อหาที่สื่อออกไปผ่านช่องทางนี้ เป็นมติและความเห็นจากแกนนำของเครือข่ายเท่านั้น เพื่อลด

ความสับสนของผู้ติดตามสื่อสังคมที่ใช้ คือ เฟซบุ๊ก “ขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” ที่เป็นเพจหลักในการสื่อสารรวมไปถึงการมีไลน์กลุ่ม เพื่อส่งข่าวสารไปยังสมาชิกและเว็บไซต์ “เรารักดอยสุเทพ” โดยมีผู้ดูแลหลัก คือ หลัษฎ์ ขาวสุทธิ์ ซึ่งมีความชำนาญด้านเทคนิคและการใช้สื่อสังคม และมีผู้ควบคุมและออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารของเครือข่ายทั้งสื่อสังคม สื่อมวลชน และการสื่อสารผ่านกิจกรรมของกลุ่ม คือ บัณรส บัวคลี ซึ่งเป็นนักข่าวและผู้มีประสบการณ์ด้านการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก่อน ทำให้การสื่อสารของเครือข่ายเป็นไปได้อย่างราบรื่น ถึงแม้ว่าจะมีบางคนแสดงความคิดเห็นพาดพิงการเมืองบ้าง แต่ผู้ดูแลเพจจะควบคุมให้เนื้อหาเป็นไปตามที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้ การเคลื่อนไหวของกลุ่มจึงลดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองลงไปได้ สำหรับเนื้อหาสื่ออื่น ๆ คือ บัณรส บัวคลี และ หลัษฎ์ ขาวสุทธิ์ อธิบายว่า การผลิตเนื้อหา ยังมีการลองผิดลองถูก และมีความพยายามในการเรียนรู้วิธีการผลิตเนื้อหาและการสร้างคลิปวิดีโอที่จะดึงดูดความสนใจและสร้างผลกระทบต่องานสังคม ไม่ได้มีการออกแบบและเตรียมเนื้อหาอย่างเป็นทางการมากนัก เน้นการนำเสนอตามเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และมีการให้ข้อมูลความรู้ด้านกฎหมายและสิ่งแวดล้อมบ้าง ซึ่งเป็นอีกแนวทางของการต่อสู้ด้วยข้อมูล นอกเหนือไปจากการนำเสนอเรื่องของการอนุรักษ์วัฒนธรรม ความเชื่อ และสิ่งแวดล้อม ตามแบบที่ภาคประชาสังคมเชียงใหม่เคยทำมา (บัณรส บัวคลี, สัมภาษณ์, 2561, 12 พฤศจิกายน; หลัษฎ์ ขาวสุทธิ์, สัมภาษณ์, 2561, 8 ตุลาคม)

ถึงแม้ว่าในช่วงแรก สื่อสังคมจะเป็นสื่อที่สามารถดึงดูดให้ชนชั้นกลางเข้าร่วม มีพลังในการจุดประเด็นให้สังคมสนใจ โดยเห็นได้จากจำนวนของการไลค์ แชร์ การแสดงความคิดเห็น และการเข้าร่วมกิจกรรมการชุมนุมในพื้นที่อย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในช่วงต่อมาความสนใจของกลุ่มดังกล่าวค่อยๆ ลดลง ผลการวิจัย

ของสุธิดา พัฒนศรีวิเชียร (2563, น. 212) เกี่ยวกับสื่อที่ชนชั้นกลางในอำเภอเมืองเชียงใหม่นิยมใช้ในการมีส่วนร่วม พบว่า เป็นสื่อสังคม ด้วยเหตุนี้ ชนชั้นกลางจึงนิยมสนับสนุนการเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมมากกว่าการออกมาร่วมทำกิจกรรม เนื่องจากชนชั้นกลางทั้งในเชียงใหม่และพื้นที่อื่น มักใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานดูแลครอบครัว และเรียนหนังสือ โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่อยู่ในเขตเมืองและมีวิถีชีวิตแบบคนเมือง ด้วยเหตุนี้ผู้นำการเคลื่อนไหวทางสังคม จึงควรพิจารณาว่าจากการที่กลุ่มชนชั้นกลางมีวิถีชีวิตแบบในเมือง ควรจะเน้นกลยุทธ์การมีส่วนร่วมผ่านทางสื่อสังคมเป็นหลักหรือไม่ และการเคลื่อนไหวในรูปแบบ online/virtual arena นี้ จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนหรือการสนับสนุนของกลุ่มนี้ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ หรือแกนนำจะยังคงให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมในพื้นที่จริงหรือ physical arenas มากกว่า จึงจะถือว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง

ถึงแม้ว่าสื่อสังคมจะเป็นสื่อหลักในการเคลื่อนไหวของเครือข่าย และยังเป็นสื่อที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของชนชั้นกลาง แต่ชนชั้นรากหญ้างกลับไม่สามารถเข้าร่วมการเคลื่อนไหวผ่านสื่อนี้ได้มากนัก เนื่องจากหลายพื้นที่ในเชียงใหม่ยังไม่มีไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการใช้อินเทอร์เน็ตที่ทำให้ชนชั้นรากหญ้าหรือชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงสื่อสังคมได้ นอกจากนี้ การใช้ภาษาและข้อมูลที่ปรากฏในสื่อสังคมของเครือข่าย พบว่า มีความเหมาะสมในการสื่อสารกับชนชั้นกลางมากกว่า เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง มีการสื่อสาร และการทำกิจกรรมร่วมกับชนชั้นกลางในเมืองเป็นหลัก จึงคุ้นเคยกับแนวทางในการสื่อสารกับชนชั้นกลางมากกว่า ซึ่งแกนนำเอง ได้พยายามชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงป่าแห้งให้เข้าร่วมการประชุมในพื้นทีจริง แต่ชาวบ้านรู้สึกหวาดกลัวต่ออำนาจของรัฐ จึงได้แค่แอบช่วยเหลือ

เครือข่าย เช่น ช่วยจัดพื้นที่การประชุม ช่วยระดมชาวบ้านมาฟัง แต่ไม่ได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของเครือข่าย ที่ทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมลดน้อยลงอีกด้วย ทั้งการที่แกนนำถูกฟ้องร้อง การถูกควบคุมด้วยกฎหมายการชุมนุมสาธารณะ สื่อสังคมจึงกลายมาเป็นเครื่องมือหลักในการเคลื่อนไหวของเครือข่าย ดังนั้น เพื่อให้จำนวนผู้เข้าร่วมไม่ลดน้อยลงไป แกนนำจึงควรออกแบบการสื่อสารผ่านสื่อสังคมให้เหมาะสมกับชนชั้นกลางในเชียงใหม่ ที่ควรจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก เพื่อสร้างรู้สึกผูกพันและการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ในขณะที่กลุ่มรากหญ้านั้น ควรจะเลือกการทำกิจกรรมในพื้นที่ การใช้สื่อในชุมชน และอาศัยการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนจะเหมาะสมที่สุด

2. การใช้สื่อมวลชน

โดยทั่วไปแล้ว การเคลื่อนไหวของประชาสังคมที่เป็นชุมชนขนาดเล็กในเชียงใหม่ มักไม่ค่อยมีโอกาสนในการใช้สื่อมวลชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสื่อสาร จึงต้องมีการเดินขบวนและทำกิจกรรม เพื่อให้เป็นข่าว ในขณะที่เครือข่ายขนาดใหญ่ จะมีแกนนำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียง และมีสื่อมวลชนในเชียงใหม่เข้าร่วมด้วย เช่น การเคลื่อนไหวของกลุ่มภาคีฮักเจียงใหม่ (มีทนา โกสุมภ์, 2548, น. 96) สำหรับเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพนี้ มีสื่อมวลชนท้องถิ่นและสื่อระดับชาติที่ทำงานในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นเครือข่ายด้วยเช่นกัน ทำให้การเคลื่อนไหวได้รับความสนใจและมีการนำเสนอข่าวโดยสื่อมวลชนอยู่เสมอ นอกเหนือไปจากการนำเสนอข่าวผ่านสื่อแบบดั้งเดิม คือโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์แล้ว นักข่าวยังใช้สื่อสังคมส่วนตัวในการเผยแพร่ข้อมูลด้วย ทำให้กระแสการเคลื่อนไหวของเครือข่ายเป็นที่รับรู้และได้รับการสนับสนุนจากคนจำนวนมาก นอกจากนี้แล้วประเด็นการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

รวมไปถึงประเด็นการต่อสู้ระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจกับประชาชนธรรมดา ยังเป็นประเด็นสำคัญที่ประชาชนทั่วไปสนใจ เป็นประเด็นที่มีคุณค่าข่าวสื่อจึงให้ความสนใจ ในขณะที่สื่อมวลชนบางส่วนเองยังเป็นชาวเชียงใหม่ จึงมีความรู้สึกร่วมไปกับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประกอบกับการที่แกนนำทำงานด้านการเคลื่อนไหวทางสังคมมานาน จึงมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับสื่อมวลชน และแกนนำบางคน เช่น บัณรส บัวคลี่ เป็นอดีตนักข่าว จึงมีความรู้ในการเลือกนำเสนอประเด็นและข้อมูลข่าวสารที่สื่อสนใจ

อย่างไรก็ดี สื่อมวลชนเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง โดยเฉพาะในระดับประเทศ แต่ไม่มีผลต่อการระดมพลในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่ากับสื่อสังคม เนื่องจากธรรมชาติของสื่อกระแสหลักจะไม่เน้นการนำเสนอเนื้อหาด้วยน้ำเสียง (Tone) ที่เร้าอารมณ์ โดยเฉพาะการชักชวนให้คนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเหมือนสื่ออิสระหรือสื่อสังคมบางสื่อ โดยสื่อมวลชนจะเน้นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและให้ข้อมูลจากฝ่ายที่เกี่ยวข้องตามจริง ด้วยการที่เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ เป็นการต่อสู้กับหน่วยงานรัฐขนาดใหญ่ จำเป็นที่จะต้องได้รับความสนใจในวงกว้าง เพื่อให้คนทั้งประเทศรับรู้ถึงปัญหาและข้อร้องเรียน และแสดงให้เห็นถึงน้ำหนัก พลัง และความสำคัญในการเคลื่อนไหวของเครือข่าย การปรากฏเป็นข่าวในสื่อมวลชนระดับประเทศอย่างสม่ำเสมอจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อเครือข่าย เพื่อแสดงให้เห็นสังคมได้ถึงความเคลื่อนไหวของกลุ่ม และแสดงให้ผู้มีอำนาจได้เห็นว่า ประเด็นนี้ยังคงได้รับความสำคัญจากสื่อในระดับประเทศอยู่เสมอ เครือข่ายจึงอาศัยสื่อสังคมเป็นหลัก และสื่อมวลชนเป็นสื่อรองในการสื่อสารควบคู่กันไป

3. การใช้สื่อเฉพาะกิจ

เมื่อมีสื่อสังคมเกิดขึ้น การใช้สื่อเฉพาะกิจของภาคประชาสังคมจึงลดน้อยลง ทำให้การผลิตโปสเตอร์

ใบปลิวต่างๆ เปลี่ยนมาเป็นการผลิตและโพสต์ในสื่อสังคมแทน แต่ยังคงมีการใช้สื่อเฉพาะกิจที่เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายอยู่ เช่น การผูกผ้าสีเขียว การใส่เสื้อสีเขียว ธงสีเขียว การใช้สติ๊กเกอร์ เป็นต้น ในช่วงที่ผ่านมา ก่อนที่จะมีสื่อสังคม ภาคประชาสังคมเชียงใหม่มีการผลิตสื่อหนังสือ วิซีดี โบรชัวร์ โปสเตอร์ เพลง เพื่อแจกจ่ายไปยังสมาชิก สื่อมวลชน และผู้ที่อยู่นอกเครือข่าย และยังมีการผลิตสื่อที่มีสัญลักษณ์แสดงออกถึงจุดยืนและความต้องการของกลุ่ม เช่น การใช้สัญลักษณ์รูปนกฟิราบ จำนวน 1 ตัว คือ เพื่อแสดงว่ากลุ่มของตนเองต่อต้านนโยบายของรัฐทุกเรื่อง นกจำนวน 5 ตัว คือ การยอมรับในบางเรื่อง (อรรถพล วงศ์ชัย, 2553, น. 122) และยังมีการผลิตสื่อที่มีสีหรือสัญลักษณ์บนเสื้อเพื่อใช้ในการชุมนุม ประชุม ทำกิจกรรม เช่น การสวมเสื้อสีเหลืองเพื่อเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น (มุขลินท์ ชัยชมภู, 2550, น. 156)

4. สื่อบุคคลและ Influencers

ภาคประชาสังคมเชียงใหม่มีการใช้สื่อบุคคลในการเคลื่อนไหวของมานานแล้ว เพราะแกนนำเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในวงสังคมมานาน แกนนำจึงกลายมาเป็นผู้สื่อสารหลัก เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และทำให้สื่อสนใจที่จะมาทำข่าว สำหรับแกนนำเครือข่ายขอพื้นที่ป่าดอยสุเทพ ยังคงทำหน้าที่นี้เช่นกัน และยังมีการใช้สื่อสังคมของตนเอง ในการสื่อสารจุดยืน และให้ข้อมูลไปพร้อมกับเพจหลักของเครือข่ายฯ เป็นผู้แถลงข่าว ให้สัมภาษณ์ แสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ เข้าร่วมการเดินขบวนและทำกิจกรรมอื่นๆ นอกจากกลุ่มแกนนำหลักแล้ว ยังมีนักวิชาการ แพทย์ สื่อมวลชน ฯลฯ ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นทั้งในเชียงใหม่และในระดับประเทศ ออกมาร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคม จึงช่วยให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึกเชื่อถือและออกมาสับสนุนเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกลยุทธ์นี้ ยังคงเป็นแบบเดิมที่ภาคประชาสังคมเชียงใหม่เคยทำมา นั่นคือ การให้

แกนนำเป็นกระบอกเสียงในการสื่อสาร (spokesperson) อย่างเป็นทางการ เพื่อควบคุมข้อมูล ความคิดเห็น การเคลื่อนไหวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นนักวิชาการ นักการเมือง ท้องถิ่น นักเคลื่อนไหวทางสังคม สื่อมวลชน นักร้อง ที่ได้รับการยอมรับนับถือและอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ มาช่วยสนับสนุนและรณรงค์การเคลื่อนไหวด้วย (มัทนา โกสุมภ์, 2548, น. 96)

5. การใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสาร

การใช้กิจกรรมของ“เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” เป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสาร ข้อเรียกร้อง และอัตลักษณ์ของเครือข่าย โดยกิจกรรมมีการจัดทำในสองพื้นที่หรือ arenas คือ การทำกิจกรรมในพื้นที่จริง (physical arena) และการทำกิจกรรมในพื้นที่ออนไลน์ผ่านสื่อสังคม (online/virtual arena) ซึ่งรูปแบบหลังนั้น เป็นทั้งการสร้างกิจกรรมสำหรับมีส่วนร่วมผ่านสื่อสังคม และการถ่ายทอดกิจกรรมในพื้นที่จริงผ่านสื่อสังคม ซึ่งการเคลื่อนไหวด้วยกิจกรรมของเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ มีความคล้ายคลึงกับกิจกรรมที่กลุ่มภาคีคนฮักเชียงใหม่และกลุ่มอื่นในเชียงใหม่ที่เคยทำมา ทั้งการเดินขบวน การร่วมชุมนุม การจัดนิทรรศการ การร้องเพลง แต่งเพลง การปั่นจักรยาน การทำงานศิลปะ และยังมีการจัดกิจกรรมตามรูปแบบความถนัดของแกนนำตามที่ได้อธิบายไปแล้ว คือ สายร้อน และสายเย็น กนกวรรณ แสนศรี (2562, น. 90-94) ได้สรุปกิจกรรมที่ใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมของเครือข่าย คือ กิจกรรมการส่งหนังสือถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการเดินเท้า กิจกรรมการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน กิจกรรมการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องและแสดงออก ซึ่งจัดขึ้นที่ลานท่าแพ สถานที่ราชการและสถานที่ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมเดินป่าเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการตระหนักถึงการหวงแหนผืนป่า กิจกรรมการจัดริ้วขบวน เพื่อเดินขบวนเชิญชวนให้ผู้คนในจังหวัด

เชียงใหม่ออกมาร่วมการเคลื่อนไหว กิจกรรมการปั่นจักรยาน กิจกรรมการผูกมัดบันไดสี่เหลี่ยมรอบต้นไม้ บริเวณรอบตัวเมืองเชียงใหม่ กิจกรรมการเผาพริก เผาเกลือสาปแช่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้บ้านป่าแห่ง กิจกรรมพิธีสืบทอดและบูชา กิจกรรมการประกอบ พิธีกรรมอาบปณกิจศพ โดยมีการสวดบังสุกุล เผาโรงศพ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จะพบว่า กิจกรรมบางอย่าง มีความคล้ายคลึงกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเสื้อแดงเสื้อเหลืองในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งน่าจะมาจากการที่แกนนำบางคนเคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมและสนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าว และยังมีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมล้านนา ความเชื่อและศาสนา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเครือข่ายประชาสังคมในเชียงใหม่ เช่น การเดินขบวนด้วยแนวคิดแม่น้ำ 5 สาย การชุมนุมด้วยสัญลักษณ์ความเป็นล้านนา มีการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง การเล่นดนตรีพื้นเมือง การร้องเพลงพื้นเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในการชุมนุมจะพบการผสมผสานของทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่แสดงความเป็นเครือข่าย เช่น การแต่งกายด้วยสีเขียว และยังมีการแต่งกายแบบพื้นเมืองล้านนาผสมผสานกันไป ซึ่งเป็นสิ่งที่เครือข่ายต้องการสร้างให้เป็นอัตลักษณ์ในการเคลื่อนไหว นั่นคือ ความเป็นประชาชนท้องถิ่น ที่ต่อสู้กับข้าราชการจากส่วนกลาง ความเป็นล้านนาและความศักดิ์สิทธิ์ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์

สำหรับกิจกรรมที่ภาคประชาสังคมเชียงใหม่ ในภาพรวมนิยมจัดขึ้นนั้น มีหลากหลายวัตถุประสงค์ เช่น กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อชี้แจง แสดงจุดยืน เรียกร้อง แลกเปลี่ยน ปรีกษา สรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ทั้งในรูปแบบของการประชุม การเดินขบวน และยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มประชาสังคมที่เคลื่อนไหวมานาน ที่แกนนำมักจะเน้นการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นเชียงใหม่ ในขณะเดียวกัน ยังมีการใช้สัญลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึง

จุดยืนและข้อเรียกร้อง รวมไปถึงการสร้างข่าวเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การถือป้ายแสดงจุดยืน การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าและอุปกรณ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีการจัดเวทีประชุม เพื่อระดมความคิดเห็น หยั่งเสียง ขอความเห็นชอบ และสร้างแนวร่วม เช่น กรณีการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนฝ่ายพลุคำ ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (วรรณธิดา วงศ์เรือน, 2555, น. 77-80) และยังมีเวทีประชุมที่จัดโดยหน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการเพื่อโน้มน้าวใจ ให้ข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ ในบางการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชน จะมีการนำกิจกรรมมาช่วยสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนหรือในกลุ่ม เช่น การจัดงานกีฬา งานดนตรี งานประเพณี เพื่อช่วยสร้างความสนิทสนมไว้วางใจ และเป็นความบันเทิงที่ทุกคนเข้าร่วมได้ เพื่อนำไปสู่กิจกรรมอื่นที่ยากขึ้นในอนาคต (โอฬาร อ่องพะ, 2559, น. 106) นอกจากนี้ ยังมีการแสดงละคร การแสดงดนตรี การจัดนิทรรศการ การประกวดแข่งขันที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร ที่ช่วยสร้างความบันเทิง ความสนิทสนม ทำให้ประชาชนหลากหลายกลุ่มสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น ซึ่งกิจกรรมในลักษณะนี้ บางครั้งมีการจัดในชุมชน และยังมี การจัดในพื้นที่ที่มีการเดินขบวนและการชุมนุม นอกจากกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานแล้ว ในบางการเคลื่อนไหว ยังมีการร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำดี ซึ่งเป็นการทำให้สังคมได้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ดีของกลุ่ม เช่น การบริจาคเลือด การปลูกต้นไม้ การบริจาคสิ่งของ บริจาคเงินทอง การเลี้ยงอาหารเด็กและคนยากจน เป็นต้น อีกลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวทางสังคมในเชียงใหม่ คือ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ที่มักจะมีการจัดขึ้นในบริเวณที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นพื้นที่เป้าหมาย เช่น การทำกิจกรรมบริเวณลานครูบาศรีวิชัย เนื่องจากเป็นจุดสังเกต (landmark) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเชียงใหม่ และครูบาศรีวิชัยยังเป็นพระ

ที่คนเชียงใหม่เคารพนับถือเป็นอย่างมาก จึงมักจะมีการจัดกิจกรรมที่บริเวณนี้เสมอ และสื่อมวลชนเอง ก็ยังให้ความสนใจทำข่าวเช่นกัน โดยกิจกรรมที่นิยมจัดมักจะเป็นการรวมกลุ่มไปกราบไหว้ขอพร ทำพิธีทางพุทธศาสนา จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ อ่านแถลงการณ์ ร้องเพลงชาติ เป็นต้น

นอกเหนือไปจากกิจกรรมเชิงบวกแล้ว ยังมีอีกกิจกรรมที่ภาคประชาสังคมนิยมจัดทั้งในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น คือ การใช้กิจกรรมเชิงลบ เช่น การเผาพริก เผาเกลือ การเผาโลงศพ การอดอาหาร เป็นต้น เพื่อกระตุ้นความรู้สึกโกรธแค้น กัดดันของผู้เข้าร่วม รวมไปถึงการสร้างความหวาดกลัวต่อผู้ที่ถูกสาปแช่ง และยังช่วยให้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน และสาธารณะ ซึ่งจะพบทั้งในกลุ่มประชาสังคมขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ทั้งกรณีคัดค้านสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ และการเคลื่อนไหวของเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ และยังมี การวางพวงหรีด เผาโลงศพ เพื่อไว้อาลัยให้กับความล้มเหลวของนโยบาย โครงการ หรือหน่วยงาน นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเชียงใหม่ ที่หลายครั้งนิยมใช้ความรุนแรง เช่น การกรีดเลือด การสาธิตเลือด การเผาทำลาย เป็นต้น

กลยุทธ์การสื่อสารด้วยอัตลักษณ์ วัฒนธรรมล้านนา ศาสนา และความเชื่อ

ลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาสังคมเชียงใหม่ โดยเฉพาะเครือข่ายขนาดใหญ่ คือ การใช้อัตลักษณ์วัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมล้านนา และยังมีการใช้ความเชื่อทางศาสนาพุทธ คริสต์ และความเชื่อเรื่องผี มาเป็นแนวทางในการต่อสู้ โดยเฉพาะในการปกป้องรักษามรดกทางวัฒนธรรมและพื้นที่อยู่อาศัย ด้วยการสร้างคุณค่าของพื้นที่ดังกล่าวผ่านวัฒนธรรมความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ หากมีการเปลี่ยนแปลง การทำลาย การละเมิด จะถือว่าเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นความเชื่อ

ความศรัทธาของชุมชน โดย จามะรี เชียงทอง (2543, น. 42-43) อธิบายลักษณะการต่อสู้แนวนี้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะของวัฒนธรรมมนุษยธรรมนิยมที่พบในช่วงปี 2525 เช่น การที่ศูนย์สังคมพัฒนาสังคมชนทลเชียงใหม่ ทำงานร่วมกับชาวกะเหรี่ยงปกากะญอ โดยเปลี่ยนจากการสงเคราะห์มาเป็นการช่วยพัฒนาคนและเน้นการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วยแนวทางวัฒนธรรม มีการศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมร่วมกับชาวบ้าน มีการสร้างความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนนำมาสู่การเกิดขึ้นของเครือข่ายผ้าป่าข้าว เครือข่ายรักษาป่า โดยให้ชาวเขามิบทบาทในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับรัฐ มีการเชื่อมโยงแนวคิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยในการรักษาป่า และยังมีการใช้วิธีบวชป่าเพื่อป้องกันการตัดไม้ ซึ่งแนวคิดในการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้ ได้กลายมาเป็นแนวทางให้กับกลุ่มประชาสังคมในเชียงใหม่และพื้นที่ในภาคเหนือในการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในเวลาต่อมา

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า แกนนำหลายคนของเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ เป็นกลุ่มที่ทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนมานาน และยังเป็นภาคประชาสังคมในระยะที่ 2 ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและปกป้องความเป็นท้องถิ่น จึงยังคงชูจุดเด่นไปที่การใช้วัฒนธรรมล้านนา ศาสนาและความเชื่อในชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ของเครือข่าย ธเนศวร์ เจริญเมือง ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองท้องถิ่นของล้านนา (ปีปิซี ไทย, 2561, ออนไลน์) กล่าวถึงกลยุทธ์ของภาคประชาสังคมเชียงใหม่ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า “กรณีบ้านป่าแห่งนี้ มีความคล้ายคลึงกับกรณีกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยสุเทพ ซึ่งชาวเชียงใหม่ได้รวมพลังกันคัดค้านมาสองครั้ง ในปี 2548 และ 2557 จนทำให้โครงการไม่สามารถจะสร้างได้ซึ่งการต่อสู้เช่นนี้ทำให้กลุ่มอนุรักษ์เชียงใหม่มีองค์ความรู้ในการจัดรูปขบวนและเรียกระดมพลังของแนวร่วม” และ “ทำเล

ที่ตั้งพัวพันดอยสุเทพ คนล้านนาได้รับการสั่งสอนให้รักและถือว่าดอยสุเทพเป็นดอยศักดิ์สิทธิ์ เพราะมองจากมุมใดก็เห็นดอยสุเทพเกิดความรู้สึกผูกพัน พื้นที่ที่มีชาวผู้คนที่รวมใจกันต่อต้าน”

นักวิชาการในยุค 1980 ยอมรับว่า วัฒนธรรม คืออำนาจรูปแบบหนึ่ง การที่วัฒนธรรมรุ่งเรืองถูกกดขี่จากวัฒนธรรมหลัก จึงช่วยสร้างความเห็นใจ ความเจ็บช้ำน้ำใจ จนเกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมได้ (Swidler, 1995, p. 30) ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นการเคลื่อนไหวของ “เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ” ที่มีการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา มีการต่อสู้กับอำนาจของรัฐและกฎหมาย ต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และปกป้องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุดอยสุเทพ ที่เป็นทีเคารพภักดีของชาวเชียงใหม่และชาวพุทธทุกคน โดยเห็นได้จากความคิดเห็นของนายนิกร วิสัฏฐ์ ประธานสมาคมเพื่อสิทธิและเสรีภาพ (สสส.) (มติชนออนไลน์, 2561, ออนไลน์) ที่กล่าวว่า “ป่าแห่งนี้ ทำไมคนชั้นกลาง คน กทม. ถึงสนับสนุนเพราะดอยสุเทพเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์และครูบาศรีวิชัยมันสะกิดใจเราไม่ให้อยู่เฉยๆ แม้อีกฝ่ายหนึ่งจะบอกว่าถูกกฎหมายทุกขั้นตอนก็ตาม...เราต้องปลุกเสกพื้นที่รวมกันเพื่อเหลือไว้ให้ลูกหลานต่อไป”

แกนนำและผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวหลักจึงใช้อัตลักษณ์นี้ เป็นกลยุทธ์การใช้อำนาจด้านวัฒนธรรมต่อสู้กับอำนาจอื่นที่มีพลังเหนือกว่า คือ อำนาจทางการเมืองเงิน และกฎหมาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นของประชาชนที่มีอำนาจด้อยกว่า ทำให้การต่อสู้แข่งขันของฝ่ายวัฒนธรรมรองได้รับความเห็นใจ รวมไปถึงการสร้างเนื้อหาและการสื่อสารให้เห็นถึงความเสียเปรียบ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกทำลายโดยฝ่ายรัฐ เป็นการใช้อำนาจที่ด้อยกว่ามาต่อสู้กับฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การเคลื่อนไหวทางสังคมที่นิยมใช้กันมาก คือ การใช้ Injustice and Grievances ของ

ฝ่ายที่ถูกรังแกกดขี่ มาเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เห็นใจเข้ามา ร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น (Zald, 2008, p. 267) ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า การใช้วัฒนธรรมเป็น กลยุทธ์ในการสร้างอัตลักษณ์และสื่อสารเป็นแนวทางที่ดี ช่วยให้ภาคประชาสังคมสามารถนำเสนอตัวตนของกลุ่ม และได้รับการยอมรับและจดจำจากสังคม

อย่างไรก็ตาม การใช้วัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรม ท้องถิ่น ไม่ใช่คำตอบสำหรับทุกการเคลื่อนไหวและ ทุกกลุ่ม เนื่องจากบริบททางสังคมในยุคปัจจุบัน ที่เปลี่ยนแปลงไป ความเป็นเมืองเริ่มเข้ามาแทนที่วิถีชีวิต แบบท้องถิ่น ผู้คนเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง และการมี ส่วนร่วมกับท้องถิ่นก็ลดน้อยลงเช่นกัน ประชาชนที่อยู่ อาศัยในพื้นที่ดั้งเดิมเริ่มย้ายออกไปอยู่ที่อื่น คนนอกพื้นที่ อพยพเข้ามาอยู่แทนที่พร้อมกันนำวิถีชีวิตจากที่อื่นเข้ามา โดยเฉพาะในเขตเมือง ทำให้อัตลักษณ์ล้านนา ความเชื่อ ทางศาสนา ไม่ใช่สูตรสำเร็จ ที่สามารถสร้างผลสำเร็จ ในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องความเป็นท้องถิ่น ได้เสมอไป โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวล่าสุดของ เครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพที่พบว่า แกนนำส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง ที่ทำกิจกรรมกับพื้นที่ในเขตเมือง เป็นส่วนใหญ่ แกนนำบางคนยังไม่ใช่คนในพื้นที่ ทำให้ การใช้สื่อและกิจกรรมที่ถ่ายทอดออกไป (ถึงแม้ว่า บางครั้งจะมีการพูดภาษาท้องถิ่น) มุ่งเน้นไปที่ชนชั้นกลาง เป็นหลัก ซึ่งกลุ่มที่เหมาะสมกับกลยุทธ์และอัตลักษณ์นี้ เป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่อยู่อาศัยในเชียงใหม่มานาน มีความเป็น “คนเมือง” หรือคนเชียงใหม่ ที่เข้าใจและ ซาบซึ้งกับความเป็นล้านนา ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ มักจะมีอายุ 40 ปีขึ้นไป ยังมีความผูกพันและมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น และเป็นกลุ่มที่มีเวลาว่างมากขึ้น มีสถานะทางเศรษฐกิจ ที่ดีขึ้น ทำให้คนกลุ่มนี้กลายมาเป็นกลุ่มหลักที่เข้าร่วม การเคลื่อนไหวกับเครือข่ายในช่วงที่ผ่านมา ในขณะที่ ชนชั้นกลางบางกลุ่มในเขตเมืองที่เป็นคนรุ่นใหม่ยังต้อง ทำงานเลี้ยงชีพ จึงมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตและมีส่วนร่วม ที่ต่างออกไปจากกลุ่มแรก งานวิจัยของ พิมพ์นิภา

เต็งไตรรัตน์ (2547, น. 102) พบว่า ชนชั้นกลางใน เขตเมืองมีส่วนร่วมน้อย ถึงแม้ว่าจะได้รับผลกระทบมาก จากปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ตาม โดยผู้วิจัยอธิบายว่า ชนชั้นกลางกลุ่มนี้มุ่งเน้นการทำมาหากิน การประกอบ อาชีพมากกว่าการเสียเวลาเข้าร่วม และเวลาที่มี ยังถูก กำหนดด้วยการเข้าออกจากการทำงานเป็นหลักอีกด้วย

นอกเหนือไปจากคนในพื้นที่ที่เริ่มขาดความสนใจและ ซาบซึ้งกับวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นแล้ว ยังพบว่า ชนชั้นกลางรุ่นใหม่ที่เป็นนักเรียนนักศึกษาหลายคนที่เกิด และเติบโตในพื้นที่ มีการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวน้อยมาก เช่นกัน เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้มีวิถีชีวิตแบบคนในเมือง นั่นคือ ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเรียนและการทำ กิจกรรมกับเพื่อนฝูง บางคนยังเรียนพิเศษทั้งช่วงเย็นและ ในวันหยุด จึงขาดการมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น และไม่ได้ สัมผัสใกล้ชิดกับทางวัฒนธรรมมากนัก ดังนั้น การออกมา เคลื่อนไหวทางสังคมเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และศาสนา อาจจะเป็นเรื่องไกลตัว และไม่มีผลกระทบ ที่ชัดเจนและรุนแรงต่อวิถีชีวิตของพวกเขา โดย Mayer N. Zald (2008, p. 273) ได้อธิบายถึง Cultural contradictions ว่า ในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มี การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ หรือกลยุทธ์ อาจจะได้ผล ที่แตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์และสถานที่ เช่น การใช้ประเด็นสิทธิสตรี หรือความไม่เท่าเทียมกันของ คนผิวดำในการเคลื่อนไหวทางสังคม อาจจะได้ผลใน สังคมที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ผู้คนจึงมีความรู้สึก เข้าใจเห็นใจ มีผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวมาก แต่ในทาง กลับกัน ประเด็นดังกล่าวอาจจะไม่ได้รับความสนใจจาก สังคมที่มีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป เช่น สังคมที่ไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิสตรี หรือสังคมที่มี คนผิวดำน้อยกว่าชนชาติอื่น พวกเขาจึงไม่เห็น ความสำคัญของสิทธิและความเท่าเทียม เป็นต้น เช่น เดียวกับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอย สุเทพ ที่ใช้วัฒนธรรมล้านนาเป็นอัตลักษณ์ กลับไม่ สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่ที่เป็นเยาวชนและชนชั้นกลาง

บางกลุ่มให้เข้าร่วมได้มาก ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่า
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาที่น่าเสนอไปนั้น ทำให้
คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะมีรูปแบบที่เป็น
พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ สูงค่า บางครั้งเป็นรูปแบบดั้งเดิม
ประกอบกับการที่กลุ่มแกนนำเอง มีอายุแตกต่างไปจาก
กลุ่มคนรุ่นใหม่ค่อนข้างมาก ทำให้การสื่อสารอัตลักษณ์นี้
ไม่สามารถดึงดูดให้คนรุ่นใหม่สนใจและเห็นความสำคัญ
ได้อย่างที่แกนนำต้องการ และแกนนำเองอาจจะไม่ได้
คาดหวังให้คนรุ่นใหม่เป็นเป้าหมายหลักในการเข้าร่วม
ก็เป็นได้

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นของพื้นที่ที่ใช้ในการเคลื่อนไหว
ที่ส่งผลให้กลุ่มอื่นเข้าร่วมน้อย นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
ที่ปรึกษาและแกนนำหลักเครือข่ายขอลีนผืนป่าดอยสุเทพ
(มติชนออนไลน์, 2561, ออนไลน์) ยอมรับว่า “กรณี
ป่าแห่งบนดอยสุเทพได้มีการเปิดสภาพลเมืองเชียงใหม่
และประชาชนทั่วประเทศต่างคุยกันเรื่องทวงคืนผืนป่า
ดอยสุเทพ ขณะที่ประเด็นเรื่องป่าชุมชนเป็นประเด็นที่
ค้างใจ” และ “หากสังเกตการเคลื่อนไหวทางคืนป่าแห่ง
ดูเหมือนเป็นเรื่องของคนในเมือง เพราะดอยสุเทพ เป็น
ชัยภูมิการตั้งเมืองเชียงใหม่ ทำให้คนในเมืองรู้สึกหนัก
ขณะที่คนในชนบทยังรู้สึกโล่ง” อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
อาจารย์จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กล่าวถึงประเด็นระหว่างชนชั้นกลางและชาวบ้านว่า
“แม้ป่าแห่งจะเป็นชัยชนะที่สำคัญของชาวเชียงใหม่
แต่ที่กังวล คือ เป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางในเขต
เมืองที่มีต่อป่าเขา สิ่งสำคัญที่ต้องคิด คือ ป่าแห่งต้องทำ
แต่ต้องระวังป่าที่ไม่แห่งด้วย เพราะชาวบ้านกำลัง
เดือดร้อนแต่ไม่มีชนชั้นกลางร่วมสนับสนุน อย่าให้เกิด
ความรู้สึกว่าชาวบ้านอยู่ในป่าไม่ได้” (มติชนออนไลน์,
2561, ออนไลน์) ความขัดแย้งและความแตกต่างระหว่าง
ชนชั้นกลางในเมือง และชนชั้นรากหญ้าที่อยู่นอกเขต
เมือง จึงเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้จำนวนของ
ผู้เข้าร่วมจากชาวรากหญ้าน้อย ดังนั้น หากแกนนำ
ต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนี้ ควรที่จะ

ออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มนี้ และ
แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจและจริงใจที่จะทำงานร่วมกัน
ซึ่งน่าจะช่วยให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมใน
อนาคต มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิด
พลังในการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงหรือการต่อต้าน
การเปลี่ยนแปลงได้อย่างที่ภาคประชาสังคมต้องการ

บทสรุป

การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาสังคม
เชียงใหม่ มีจุดเด่นในการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ล้านนาและความเชื่อทางศาสนาเป็นกลยุทธ์ใน
การสื่อสารและการเคลื่อนไหว ซึ่งในระยะหลังมีการใช้
สื่อสังคมเป็นสื่อหลักในการสื่อสาร ทั้งในการนำเสนอ
ข้อเรียกร้อง และเพิ่มจำนวนการมีส่วนร่วมของ
ผู้สนับสนุน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การถูกควบคุม
การชุมนุม ทำให้กิจกรรมในพื้นที่ต้องถูกจำกัด รวมไปถึง
ความสนใจในการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สนับสนุนเริ่ม
ลดน้อยลง ภาคประชาสังคมจึงควรพิจารณาการใช้
สื่อสังคมเพื่อเข้ามาทดแทนการเคลื่อนไหวทางสังคม
ในพื้นที่จริง และควรที่จะพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายว่า
เหมาะสมกับการใช้สื่อและเนื้อหาในลักษณะไหน
โดยเฉพาะสื่อสังคมที่เหมาะสมกับชนชั้นกลางมากกว่า
ชนชั้นรากหญ้า ในขณะที่กลยุทธ์ในการใช้อัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมล้านนาความเชื่อ อาจจะไม่มีความเหมาะสมกับ
ชนชั้นกลางและรากหญ้าบางส่วนที่เป็นวัยกลางคนขึ้นไป
ยังมีความผูกพันใกล้ชิดกับท้องถิ่น ในขณะที่ชนชั้นกลาง
รุ่นใหม่ ที่ใช้ชีวิตตามแบบวิถีคนในเมือง ขาดปฏิสัมพันธ์
กับท้องถิ่น อาจจะไม่ตระหนักถึงความสำคัญ รวมไปถึง
รูปแบบที่เครือข่ายใช้ยังมีความเป็นพิธีกรรมที่สูงค่าและ
ศักดิ์สิทธิ์ จนทำให้คนรุ่นใหม่เข้าไม่ถึงคนกลุ่มนี้จึงเข้า
ร่วมการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้น้อยลง ด้วยบริบทของ
สังคมและพฤติกรรมการใช้สื่อและการใช้ชีวิตของ
กลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้นำภาคประชาสังคม
จึงควรพิจารณาถึงการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ใน

การเคลื่อนไหวกให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มและแต่ละบริบท ไม่ควรที่จะใช้กลยุทธ์สื่อสารและอัตลักษณ์รูปแบบเดียวกับทุกกลุ่ม เพราะจำนวนและการคงอยู่

ของผู้เข้าเข้าร่วมกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การเคลื่อนไหวกทางสังคมของภาคประชาสังคม ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกวรรณ แสนศรี. (2562). *บทบาทและการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมในกระบวนการนโยบาย กรณีศึกษา ป่าแห่งบริเวณเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร.
- กานต์ชนก ประกาศุฒิสาร. (2552). *การเคลื่อนไหวของประชาสังคมในเมืองเชียงใหม่ ต่อประเด็นปัญหาที่เกิดจากความไม่เป็นเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2551*. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การเมืองและการปกครอง. เชียงใหม่.
- จามะรี เชียงทอง. (2543). *วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ธนาคารพัฒนาเอเชีย. (2554). *ภาคประชาสังคมในประเทศไทยโดยสังเขป*. สืบค้นจาก <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29444/csb-tha-th.pdf>
- จิระศักดิ์ รูปสุวรรณ. แกนนำเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ. (2561, 22 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- บันรส บัวคลี่. แกนนำเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ. (2561, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- บีบีซี ไทย. (2561). *ถอดบทเรียนบ้านป่าแห่ง : ชัยชนะของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไทย ?*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-44270029>
- ปทุมรัตน์ ต่อบวงศ์. (2539). *การจัดการกับความขัดแย้งของชุมชนชนบทเชียงใหม่*. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การศึกษานอกระบบ. เชียงใหม่.
- ปณณ อนันอภิบุตร และสุทธิ สุนทรานุรักษ์. (2558). *การพัฒนาบทบาทภาคประชาสังคมเพื่อต่อต้านการทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ประสงค์ ชุ่มใจ. (2559). *การเคลื่อนไหวของประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างอาคารสูงในเขตเทศบาลตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่*. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การเมืองและการปกครอง. เชียงใหม่.
- พิมพ์นิภา เตังไตรรัตน์. (2547). *บทบาทการมีส่วนร่วมของชนชั้นกลาง ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่*. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่.
- มติชนออนไลน์. (2561). *เชียงใหม่ยกระดับกรณีป่าแห่ง-ผลักดันป่าชุมชน ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดการป่า*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/newsmonitor/news_1102206
- มัทนา โกสุมภ์. (2548). *กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่*. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การศึกษานอกระบบ. เชียงใหม่.

- มุลินท์ ชัยชมภู. (2550). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของสมาพันธ์ครูเชียงใหม่ในเรื่องการถ่ายโอนการจัดการศึกษา
สู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงปี พ.ศ. 2543-2548. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
บัณฑิตวิทยาลัย, การเมืองและการปกครอง. เชียงใหม่.
- ลักขณา ศรีหงส์. ผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชน สวช หอม. (2561, 21 กันยายน). สัมภาษณ์.
- เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์. (2564). ประชาสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. สืบค้นจาก [https://www.thaingo.org/
content/detail/5537](https://www.thaingo.org/content/detail/5537)
- วรรณธิดา วงศ์เรือน. (2555). การเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนฝ่ายพญาคำ : กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านช่างเคิ่ง
ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย,
การเมืองและการปกครอง. เชียงใหม่.
- สถาบันพัฒนาประชาสังคม. (2559). แนวคิดเรื่องประชาสังคม. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3opk7ub>
- สามารถ สุวรรณรัตน์. (2558). อนาคตของเมืองเชียงใหม่ขับเคลื่อนโดยภาคประชาสังคม. (รายงานผลการวิจัย).
สืบค้นจาก https://www.slideshare.net/FURD_RSU/ss-53543202
- สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร. (2563). กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริต
ของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ
- สุรดา จันทะสุตธนกุล. (2557). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ: ตัวแสดงที่มีผลกระทบต่อนโยบาย
ต่างประเทศในปัจจุบัน. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 44(2), 167-183.
- หฤษฎ์ ขาวสุทธิ์. แกนนำเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่าดอยสุเทพ. (2561, 8 ตุลาคม). สัมภาษณ์.
- อภิรัตน์ หงษาภรณ์. (2558). กระบวนการก่อตัวและพัฒนาการของสมัชชาปกป้องประชาธิปไตยล้านนา จังหวัด
เชียงใหม่. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะรัฐศาสตร์, การเมือง. กรุงเทพมหานคร.
- อรรถพล วงศ์ชัย. (2553). การเคลื่อนไหวทางสังคมกลุ่มเครือข่ายสุราษฎร์ธานี : กรณีเครือข่ายสุราษฎร์ธานีบ้านกึ่งอำเภอ
แม่อน จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอสอง จังหวัดแพร่. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
บัณฑิตวิทยาลัย, การพัฒนาสังคม. เชียงใหม่.
- อัญชลี หาญฤทธิ์. (2547). กระบวนการจัดการป่าชุมชนโดยเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำปิงในอำเภอเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การจัดการมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่.
- อารยา ฟาร์รุ่งแสง. (2562). การเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้รัฐบาลชุด คสช. : ศึกษากรณีเครือข่ายขอคืนพื้นที่ป่า
ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(2), 67-84.
- โอฬาร อ่องพะ. (2559). การเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการปฏิรูปการจัดการฐานทรัพยากรในพื้นที่ตำบลทาเหนือ
อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, การเมือง
และการปกครอง. เชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

- Jezard, A. (2018). *Who and What is 'Civil Society?'*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/>
- Karns, M. P. (2020). *Nongovernmental Organization: Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/nongovernmental-organization>
- Kenny, M. (2016). *Civil society. Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/civil-society>
- Meyer, D.S. & Staggenborg, S. (2007, August 9-10). *Thinking About Strategy. Prepared for delivery at American Sociological Association, Collective Behavior/Social Movement Section's Workshop, "Movement Cultures, Strategies, and Outcomes,"*. Hofstra University, Hempstead, New York.
- Swidler, A. (1995). Cultural Power and Social Movements. In H. Johnston & B. Klandermans (Eds.), *Social Movements and Culture* (pp. 25-40). Minneapolis: University of Minnesota Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttt0p8.5>
- The World Bank. (2007). *Civil Society and Peace building Potential, Limitations and Critical Factors*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/875891468136195722/pdf/364450SR0REPLA1nd1Peacebuilding1web.pdf>
- Turner, R. H., Smelser, Neil J. & Killian, Lewis M. (2020). *Social Movement. Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/social-movement>
- Zald, M. N. (2008). Culture Ideology and Strategic Framing. In McAdam, D., John McCarthy, D.J., & Zald, M. N. (Eds), *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings* (pp. 261-274). The United States: Cambridge University Press.